

Wojny hybrydowe na forum ONZ

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH

Analiza

02/2018

www.csm.org.pl

**prof. Jerzy
Kranz**

Ekspert CSM, naukowiec i dyplomata, profesor Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie. W latach 2001-2002 ambasador RP w Niemczech.

**prof. Bolesław
Balcerowicz**

Generał Dywizji Sił Zbrojnych RP, profesor nauk wojskowych. Pracownik INP UW, współpracownik CSM. Specjalizuje się w międzynarodowych stosunkach wojskowych.

**Eugeniusz
Smolar**

Senior Fellow i członek Rady Fundacji CSM. Specjalizuje się w kwestiach bezpieczeństwa oraz relacjach Wschód - Zachód

Objęcie przez Polskę stanowiska niestalego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ stwarza szansę podjęcia działań na rzecz umocnienia pokoju na świecie ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa w naszym regionie. Agresywne działania Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy i innych państw postsowieckich, zagrożenia dla Estonii, Litwy i Łotwy, ale także i dla Polski, sugerują podjęcie inicjatyw, które ograniczyłyby swobodę działania Rosji, ale też innych agresywnych państw.

Rosja podejmuje wszechstronne działania destabilizujące o charakterze hybrydowym, które zagrażają infrastrukturze krytycznej oraz wewnętrznej stabilności politycznej, społecznej i gospodarczej. Za przykład posłużyć mogą zidentyfikowane działania wymierzone w procesy wyborcze w USA, Francji, Niemczech i w Hiszpanii (Katalonii). Polska dyplomacja winna wykorzystać swoją rolę na forum ONZ i doprowadzić do podjęcia działań mających na celu doprecyzowanie definicji agresji z uwzględnieniem form hybrydowych. W interesie Polski i jej sojuszników jest wyraźniejsze zdefiniowanie i rozszerzenie takich pojęć jak: agresja a presja militarna, próg wojny bądź agresja podprogowa, także działania destabilizujące inne państwa poprzez działania w cyberprzestrzeni.

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

2

Od czasów starożytnych występowały konflikty zbrojne, które przejawiały rozmaite cechy ich „hybrydowości”. Jednak terminy „wojna” i „wojna hybrydowa” nie mają obecnie jednoznacznej treści prawnej. Wyrażenie „wojna hybrydowa” pojawiło się około 2005 roku, a na dobre weszło do terminologii używanej przez przedstawicieli polityki i nauki, choć nie prawników, w następstwie walk pomiędzy Izraelem i Hezbollahem w 2006 r.¹

Przedmiotem obrad i rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ były już rozmaite typy oraz wymiary zagrożeń dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, które mogą być postrzegane jako przejawy „wojny hybrydowej”.

¹ Por. B.P. Fleming, *The hybrid threat concept: Contemporary war, military planning and the advent of unrestricted operational art*, str. 1, www.dcit.mil, www.nato.int

zdiagnozowane zagrożenia

Terroryzm, zwłaszcza od lat 90. ubiegłego wieku, jest uznawany przez Radę za szczególne zagrożenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (np. rez. RB 1368 lub 1373 z 2001r.² Zjawiskiem stosunkowo nowym, które może być uznane za element wojny hybrydowej, jest **działalność w cyberprzestrzeni**³ oraz inne formy wrogich działań, wymierzonych w infrastrukturę krytyczną państw⁴.

² Szerzej M. Kowalski, *Prawo do samoobrony jako środek zwalczania terroryzmu międzynarodowego*, Warszawa 2013. O zależnościach między terroryzmem a aktem agresji por. Dr Dominika Dróżdż, *Akt agresji a akt terrorystyczny*, *Stosunki Międzynarodowe*, 17.08. 2012 <http://www.stosunki.pl/?q=content/akt-agresji-akt-terrorystyczny>

³ S. Watts, *Low-intensity Cyber Operations and the Principle of Non-intervention*, “Baltic Yearbook of International Law Online”, vol. 14/1 (2015), s. 137-161.

⁴ Przykładem aktu prawa międzynarodowego odnoszącego się do **cyberprzestrzeni** jest Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości (Ustawa z dnia 12.09. 2014 r. o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzonej w Budapeszcie w dniu 23.11. 2001 r.; Dz.U. 2014, poz. 1514) Patrz: A. Kleczkow-

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

3

Rada rozważała także między innymi **zagrożenia wynikające z nielegalnego przepływu przez granice ludzi, materiałów i dóbr**: źródła finansowania działalności terrorystycznej, materiałów do produkcji broni masowej zagłady, broni, narkotyków, przemytu, w tym minerałów, okazów dzikiej przyrody itp. Rada uznała, że te nielegalne przepływy podminowują suwerenność państw, niszczą wspólnoty i życie, podsycają terroryzm i zagrażają porządkowi międzynarodowemu.

Z drugiej strony kilka państw zwróciło wówczas uwagę, że Rada powinna respektować mandaty innych organów i ciał wyspecjalizowanych oraz unikać duplikacji wysiłków, w tym przypadku kompetencji organów zajmujących się zwalczaniem przestępczości międzynarodowej, zwłaszcza UNODC (Biuro

NZ do spraw Kontroli Narkotyków i Zapobiegania Przestępczości). Powinna interweniować tylko w sytuacjach konfliktu lub w fazie pokonfliktowej, kiedy występuje zagrożenie dla pokoju lub bezpieczeństwa i odnosić się do nielegalnych przepływów tylko w ograniczonym zakresie, włączając reżimy sankcji.

aspekty prawne

Z prawnego punktu widzenia należy się koncentrować na pojęciu konfliktu zbrojnego, które ma dwa warianty: międzynarodowy i niemiędzynarodowy. Sprawa jest bardziej jednoznaczna w wypadku konfliktu międzynarodowego w formie działań oddziałów zbrojnych jednego państwa skierowanych przeciwko innemu państwu. Sądzić jednak należy, że sytuacja ta nie stanowi istoty „wojny hybrydowej”, choć mogą i często występują w niej elementy „hybrydowości”. Pewne formy agresji wymienione w rezolucji ZO 3314 (1974) można zakwalifiko-

ska, *Wojna hybrydowa – uwagi z perspektywy prawa międzynarodowego publicznego*, „Sprawy Międzynarodowe”, PISM, nr 2/2015, str. 94, 108-110.

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

4

wać jako międzynarodowy konflikt zbrojny, nawet jeśli w grę wchodzi konflikt typu *short of war* lub (określenie polskie) „wojna podprogowa”⁵.

Istotna wydaje się sytuacja, w której mamy do czynienia z działaniami zbrojnymi aktorów niepaństwowych (zorganizowani *irregulars*), wspomaganymi przez jedno państwo w celu destabilizacji innego państwa. W tym kontekście istotne są dwa zagadnienia:⁶

⁵ Definicja agresji, por. <http://www.msz.gov.pl/resource/459aa1e4-d4c2-488d-9cf7-ed1b9a001399:JCR>. Wprowadzenie definicji zbrodni agresji do statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, por. http://www.pism.pl/zalaczniki/Biuletyn_700.pdf Wprowadzenie rozszerzonej definicji zbrodni agresji po konferencji przeglądowej MTK por. http://www.pl.ism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2013/02/P.-Grzebyk_Definicja_zbrodni-agresji.pdf oraz http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/oswiadczenie_msz_o_eskalacji_sytuacji_na_u_krainie_wschodniej

⁶ Szerzej J. Kranz, Między wojną a pokojem: świat współczesny wobec użycia siły zbrojnej, (w:) J. Kranz (red.), *Świat współczesny wobec użycia siły zbrojnej. Dylematy prawa i polityki*, Warszawa 2009, s. 81-242.

Po pierwsze, w jakiej formie jedno państwo wspiera wspomnianych aktorów niepaństwowych na terenie innego państwa – od tego (*effective control* albo *overall control*) zależy jego prawnomiędzynarodowa odpowiedzialność?

Wariantem jest odpowiedzialność państwa, które nie panuje nad częścią swojego terytorium (np. Syria), z którego prowadzone są ataki zbrojne (*armed attacks*) na inne państwo.

Po drugie, w jakiej formie i na jakiej podstawie prawnej państwo–ofiara działań hybrydowych może odpowiedzieć własnymi działaniami, zwłaszcza zbrojnymi, na terytorium innego państwa uznanego za agresora? Pojawia się w tym kontekście problem samoobrony (art. 51 Kary NZ) i ewoluującej definicji tego pojęcia.

definicja prawna

Do dzisiaj występują trudności z wypracowaniem na użytek prawa międzynarodowego jednolitej i bardziej

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

5

powszechnie przyjętej definicji „wojny hybrydowej”, albowiem zjawiska przypisywane temu pojęciu są nieostre, różnorodnie definiowane w różnych państwach i organizacjach międzynarodowych (jak np. w NATO). Stąd zgłaszane są wątpliwości, czy będzie w ogóle możliwe sformułowanie powszechnie przyjętej definicji wojny hybrydowej w prawie międzynarodowym na gruncie nauki prawa i jego stosowania⁷.

Prawnicy zwracają uwagę, że pojęcie „wojny hybrydowej” jest często nadużywane i dlatego dyskusyjne jako pojęcie prawnomiędzynarodowe. Ich zdaniem często sprowadza się do „selektywnego i sensacyjnego odczytywania współczesnych wydarzeń”,

które miały już swoje odpowiedniki w przeszłości⁸.

Pojęcie „wojny hybrydowej” jest używane przez polityków i definiowane w kręgach eksperckich, natomiast niemal w ogóle nie odwoływano się do niego dotychczas na forum organizacji międzynarodowych, w tym i w ONZ.

Jednym z nielicznych wyjątków jest rezolucja Parlamentu Europejskiego (15.01.2015 r.) dotycząca sytuacji na Ukrainie. Pojawia się w niej stwierdzenie, że Parlament Europejski „potępia aneksję Krymu i prowadzenie nie-

⁷ Por. A. Kleczkowska, op. cit., str. 99-100

⁸ Por. A. Kleczkowska, op. cit., str. 97-98; A. Gruszczak, *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna* [w:] W. Sokała, B. Zapala (red.), *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011, str. 11; N. Lamp, *Conceptions of war and paradigms of compliance: The „new war” challenge to international humanitarian law*, „Journal of Conflict & Security Law”, 2011, t. 16, nr 2, str. 228.

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

6

wypowiedzianej wojny hybrydowej przeciwko Ukrainie, w tym wojny informacyjnej, łączącej elementy cyberkonfliktu, użycia regularnych i nieregularnych sił, propagandy, nacisku ekonomicznego, szantażu energetycznego, dyplomacji i destabilizacji politycznej.” Termin „wojna hybrydowa” potraktowany więc został raczej jako ogólne hasło o charakterze deskrypcyjnym, na które składa się wiele pojęć szczegółowych⁹.

Organizacje międzynarodowe zauważają jedynie łączenie różnych metod prowadzenia walki, choć nie pod szyldem „wojny hybrydowej”. Za przykład mogą posłużyć rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ, w tym rezolucja 1624 (2005), dotycząca prewencji w zakresie podżegania do popełnienia aktów ter-

rorystycznych oraz karania osób odpowiedzialnych, czy też rezolucja 2199 (2015): *Expressing concern at the increased use, in a globalized society, by terrorists and their supporters, of new information and communication technologies, in particular the Internet, to facilitate terrorist acts, as well as their use to incite, recruit, fund or plan terrorist acts.*

Przykładem jest też rezolucja Parlamentu Europejskiego z 11 czerwca 2015 r., dotycząca strategicznej sytuacji militarnej w Basenie Morza Czarnego po aneksji Krymu przez Rosję: [The European Parliament] *Condemns the fact that Russia is providing direct and indirect support to the separatists groups in Ukraine, including in the form of weapons and recruitment, thereby facilitating the continuation of war; is concerned by*

⁹ Por. A. Kleczkowska, op. cit. str. 100; *European Parliament Resolution of 15 January 2015 on the situation in Ukraine* [2014/2965(RSP)]

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

7

*reports of war crimes committed in the region controlled by Russia-backed separatists.*¹⁰

Udział aktorów państwowych, takich jak np. wojsk Federacji Rosyjskiej na Krymie i we wschodniej Ukrainie, których obecność, wbrew wcześniejszym zaprzeczeniom, potwierdził prezydent W. Putin, wyczerpuje znamiona nielegalnego użycia siły zbrojnej.

Konflikt transgraniczny z udziałem aktorów niepaństwowych (*transnational transboundary conflict*) stanowi odmianę konfliktu hybrydowego. Wspieranie separatystów jest *explicite* zabronione w Deklaracji zasad prawa międzynarodowego: „Każde państwo ma obowiązek powstrzymać się od organizowania, prowokowania, pomocnictwa lub uczestnictwa w konflik-

¹⁰ Oba cytaty za: A. Kleczkowska, op. cit., str. 100-101

tach wewnętrznych lub aktach terrorystycznych w innym państwie¹¹.”

Międzynarodowe prawo humanitarne (ujęte w czterech konwencjach genewskich z 1949 roku i dwóch Protokołach dodatkowych z 1977 r.) obowiązuje przede wszystkim w międzynarodowych konfliktach zbrojnych (w konfliktach nie-międzynarodowych tylko w ograniczonym zakresie). Pojęcie wojny hybrydowej należy w tym kontekście postrzegać jako konflikt o charakterze międzynarodowym.

Normy konwencji odnoszą się także do transgranicznych konfliktów zbrojnych z udziałem aktorów niepaństwowych¹²,

¹¹ Por. *Declaration on principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states in accordance with the Charter of the United Nations*, A/RES/25/2625; J.D. Giuliani, *Russia, Ukraine and international law*, „European Issues” 2015, nr 344, str. 1.

¹² Por. A. Kleczkowska, op. cit., str. 102-104

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

8

to jest do „pospolitego ruszenia i oddziałów ochotniczych”, także tzw. „zielonych ludzików” (regularnych żołnierzy nie noszących emblematów wyróżniających swojej armii).

Argumentem przemawiającym za stosowaniem norm międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych wobec tzw. „zielonych ludzików” jest kryterium „ciągłej funkcji bojowej”¹³.

¹³ ICRC. *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities Under International Humanitarian Law* (Nils Melzer ed., 2009); M.N. Schmitt, *The Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities: A Critical Analysis*, “Harvard National Security Journal”, Vol. 1 (2010), s. 5-44. Por. też A. Kleczkowska, op. cit., str. 105.

„Zielone ludziki” – potocznie stosowane określenie uzbrojonych żołnierzy nieposiadających dystynkcji wojskowych, ani innych wyróżników, które pozwalałyby na określenie ich narodowości, prowadzących zbrojne działania regularne i nieregularne na terytorium wschodniej Ukrainy,

Krytycy wysnuwają wniosek, że prawo międzynarodowe publiczne nie jest w stanie poradzić sobie z nowym typem konfliktów o hybrydowym charakterze; np. pojawiają się głosy, że międzynarodowe prawo humanitarne nie jest dostosowane do potrzeb „wojny z terroryzmem” (czyli szerzej – konfliktów z udziałem aktorów niepaństwowych), ponieważ nie przewiduje specjalnego statusu prawnego dla osób podejrzanych o terroryzm.¹⁴

wymierzone przeciwko jej integralności i niezawisłości. Por. (Mini)Słownik BBN: propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa: <http://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035>. MINISŁOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html [dostęp: 20.12.2015].

¹⁴ Por. A. Kleczkowska, op. cit. str. 93; M. Balcerzak, *Terroryzm a międzynarodowe prawo humanitarne – kilka refleksji* [w:] T. Jasudowicz (red.) we współpracy z M. Szuniewicz i M. Balcerzakiem, *Międzynarodowe prawo humanitarne we współczesnym świecie – osiągnięcia i wyzwania: materiały Toruńskiej Konferencji Naukowej*,

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

9

Odnosić w tym miejscu należy kontrowersyjną kwestię prawa państwa do samoobrony w przypadku ataku zbrojnego aktora niepaństwowego, gdy nie można przypisać tych działań żadnemu państwu, np. w kontekście zamachów radykałów muzułmańskich powiązanych z ISIS w Paryżu¹⁵ lub konfliktu na pograniczu Syrii i Iraku¹⁶.

13 grudnia 2006 roku, TNOiK, Toruń 2007, str. 149-150.

¹⁵ Por. A. Kleczkowska, op. cit., str. 95-96; T. Risse-Kappen, *Bringing transnational relations back in: Introduction* [w:] T. Risse-Kappen (red.), *Bringing transnational relations back in: Non-state actors, domestic structures and international institutions*, Cambridge 1995, str. 3.

¹⁶ C. Kreß, *The Fine Line between Collective Self-Defense and Intervention by Invitation: Reflections on the Use of Force against 'IS' in Syria*, February 17, 2015 – <http://justsecurity.org/20118/clus-kreb-force-isil-syria>; zob. też Letter dated 23 September 2014 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the Secretary-General (S/2014/695); Letter dated 7 September 2015 from the Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2015/688).

Jak stwierdziliśmy, w prawie międzynarodowym nie istnieje pojęcie „wojny hybrydowej”. Skomplikowane, wielopoziomowe i skuteczne działania Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy spotęgowały dyskusje w wielu krajach, także w Polsce. Uczestnicy starają się odpowiedzieć na pytanie, na ile rozwój technologiczny w różnych dziedzinach oraz bezprecedensowa współzależność różnych form funkcjonowania nowoczesnych państw i społeczeństw sprawiają, że skuteczne okazać się mogą nowe formy użycia siły zbrojnej.

W sensie opisowym liczni autorzy wyliczają kilka cech takiego konfliktu zbrojnego.

a) rozmaite formy presji

Zjawisko wojny hybrydowej występuje, gdy jedna ze stron posługuje się bardzo różnymi formami użycia siły lub presji – wojskowe konwencjonalne o wysokiej bądź niskiej intensywności, operacje specjalne, działania ofensyw-

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

10

ne w cyberprzestrzeni, gospodarcze bądź operacje psychologiczno-propagandowe wykorzystujące media tradycyjne oraz społecznościowe w celu wywierania wpływu na opinię publiczną – w danym państwie i w skali międzynarodowej w celu destabilizacji oraz dezorientacji władz i ludności, także dla wywołania efektu osamotnienia i bezradności zaatakowanego państwa¹⁷.

b) agresja podprogowa

Państwa Bałtyckie obawiają się agresji Rosji z wykorzystaniem tendencji irredentystycznych mniejszości rosyjskiej, ale w sposób, który by nie wywołał reakcji wojskowej NATO. Zwią-

zane jest z tym pojęcie „agresji podprogowej” (*short of war*).

BBN RP definiuje agresję podprogową w sposób następujący: *Agresja podprogowa – działania wojenne, których rozmach i skala są celowo ograniczane i utrzymywane przez agresora na poziomie poniżej dającego się w miarę jednoznacznie zidentyfikować progu regularnej, otwartej wojny. Celem agresji podprogowej jest osiągnięcie przyjętych celów z jednoczesnym powodowaniem trudności w uzyskaniu konsensusu decyzyjnego w międzynarodowych organizacjach bezpieczeństwa*¹⁸.

c) działania o charakterze propagandowym.

¹⁷ Por. (Mini)Słownik BBN: propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa: [online], <http://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> [dostęp: 20.12.2015].

¹⁸ (Mini)Słownik BBN: propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa, *op. cit.*

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

11

Prawnomiędzynarodowy zakaz takich działań można wywieść m.in. z przepisów Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Art. 20 nakłada na strony obowiązek ustawowego zakazu propagandy wojennej oraz „szerzenia w jakikolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiącego podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu”. Do prowadzenia wojny informacyjnej można też odnieść niektóre postanowienia V i XIII konwencji haskiej z 1907 r. Jeśli w propagandzie kryje się, choćby niewyrażona wprost, ale dorozumiana groźba użycia siły, należy w pierwszej kolejności odwołać się do Karty Narodów Zjednoczonych i stwierdzić naruszenie art. 2¹⁹.

d) cyberprzestrzeń

Największe braki w prawie międzynarodowym publicznym występują w kontekście regulacji odnoszących się do „wojny hybrydowej” toczonej z wykorzystaniem cyberprzestrzeni²⁰. Nie istnieją również normy zwyczajowe oraz uregulowana prawnie praktyka państw. Akty prawa międzynarodowego odnoszące się do metod walki traktują o użyciu siły w znaczeniu fizycznym, co nie dotyczy cyberataków. Jednak i w tym obszarze powstają kompetentne międzynarodowe opracowania prawne²¹.

²⁰ S. Watts, *Low-intensity Cyber Operations and the Principle of Non-intervention*, „Baltic Yearbook of International Law Online”, vol. 14/1 (2015), s. 137-161.

²¹ *Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare*. Prepared by the International Group of Experts at the Invitation of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. General Editor: M.N. Schmitt, Cambridge 2013.

¹⁹ Por. A. Kleczkowska, op. cit., str. 108

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

12

aspekty wojskowe

Krytycy koncepcji „wojny hybrydowej” zwracają uwagę, że kompleksowe wykorzystywanie w wojnach wszystkich dostępnych środków i metod, bez względu na ich zróżnicowania, to odwieczny kanon sztuki wojennej.

Historycznie rzecz ujmując, w dobrej strategii wojennej (i często nie tylko wojennej) wykorzystywano wszystkie dostępne środki. Jedyne przeszkody w ich doborze stanowi prawo oraz standardy kulturowe.

Każda wojna jest formą najwyższą konfliktu zbrojnego: każda wojna jest konfliktem zbrojnym ale nie każdy konflikt zbrojny jest wojną. Istnieje zatem potrzeba określenia kryteriów ów próg określających. Przyjmuje się za Sztokholmskim Międzynarodowym Instytutem Badań nad Pokojem – SIPRI, że o wojnie („większym konflikcie zbrojnym”) można mówić wtedy gdy: walczą ze sobą oddziały wojsko-

we podległe dwóm lub więcej rządóm bądź jednemu rządowi i co najmniej jednej zorganizowanej i uzbrojonej strukturze; charakteryzuje je dłuższy czas trwania a straty bojowe przekraczają 1000 osób w skali roku²².

Należy zatem zachować umiar w operowaniu terminem „wojna”, szczególnie gdy mowa o konfliktach bez użycia przemocy zbrojnej a także konfliktach

²² ICTY. In the Trial Chamber, *Prosecutor v. Tadić*, Case No. IT-94-1-T, Opinion and Judgment of 7 May 1997: “561. According to the Appeals Chamber Decision, the test for determining the existence of such a conflict is that an armed conflict exists whenever there is a resort to armed force between States or protracted armed violence between governmental authorities and organized armed groups or between such groups within a State. [ICTY. *Prosecutor v. Tadić*, IT-94-1, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Appeals Chamber, 2 October 1995, para. 70: “an armed conflict exists whenever there is a resort to armed force between States or *protracted* armed violence between governmental authorities and *organized* armed groups or between such groups within a State”.]

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

13

zbrojnych o bardzo niskiej intensywności.

Fundamentem koncepcji wojny hybrydowej F. Hoffmana jest definicja zagrożenia hybrydowego, przez które należy rozumieć [...] *każdego przeciwnika, który równolegle stosuje unikalne połączenie użycia broni konwencjonalnej, nieregularnej taktyki działania, terroryzmu i zachowań o charakterze kryminalnym w ramach szeroko rozumianego pola bitwy*²³. Hoffman poszerzył później swoją definicję o kilka istotnych elementów. Wojny hybrydowe – pisał – *mogą być prowadzone zarówno przez państwa, jak i aktorów pozapaństwowych; wojny takie łączą w sobie szereg różnych sposobów walki.*

Williamson Murray i Peter Monsoor w swojej monografii definiują wojnę hybrydową jako: *konflikt obejmujący użycie kombinacji sił zbrojnych regularnych i nieregularnych (partyzanckich, powstańczych, rebelianckich lub terrorystycznych), w którym mogą uczestniczyć państwa i aktorzy pozapaństwowi, których działanie zogniskowane jest na osiągnięcie spójnego, politycznego celu*²⁴.

Analitycy podkreślają, że wojny, szczególnie wojny współczesne, należy definiować **jako użycie wszystkich środków**, włączywszy siły zbrojne oraz siły niemilitarne – użycie środków śmiertelnych i nieśmiertelnych do zmuszenia przeciwnika do akceptacji naszych interesów.

²³ W: *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington 2007, s.7.

²⁴ W: *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, Cambridge University Press 2012, s. 2.

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

14

Należy dodać – podkreśla prof. B. Balcerowicz – że stałym kontekstem prowadzonych w Polsce badań w tym zakresie, jest szczególnie istotna dla bezpieczeństwa Polski **kwestia agresji poniżej progu wojny (agresji podprogowej)**, rozumianej jako *działania wojenne, których rozmach i skala są celowo ograniczane i utrzymywane przez agresora poniżej dającej się jednoznacznie zidentyfikować progu regularnej, otwartej wojny*. Takie działania mają służyć osiągnięciu przyjętych celów z jednoczesnym powodowaniem trudności w uzyskaniu konsensusu decyzyjnego w międzynarodowych organizacjach bezpieczeństwa.

Szczególnej uwagi wymagają stosowane przez Rosjan na Ukrainie metody charakterystyczne dla wojen hybrydowych. Stosuje je bowiem państwo wobec przeciwnika zdecydowanie słabszego. Najbardziej charakterystycznymi cechami tego konfliktu są, obok zdecydowanej (asymetrycznej) przewagi nad przeciwnikiem: aktyw-

ność militarna poniżej progu wojny; niejednoznaczność; wykorzystywanie lokalnych grup zbrojnych i najemników; nieregularność działań; zmienna, zazwyczaj mała, intensywność przebiegu walk. Szczególną rolę w tym konflikcie odgrywają działania informacyjne, psychologiczne, ekonomiczne – działania na tyle intensywne, że nazywa się je „wojnami” (informacyjną, psychologiczną, ekonomiczną).

Czytelną, jednoznaczną miarą użyteczności teorii jest jej aplikacja, „obecność” w dokumentach politycznych i wojskowych – doktrynach, oficjalnych koncepcjach strategicznych. Ma to szczególnie miejsce w USA.

Do 2015 roku, choć można odnotować stopniowy wzrost wpływu teorii „wojny hybrydowej” na treści dokumentów studyjnych i planistycznych, to w dokumentach politycznych i strategicznych USA nie pojawiało się to pojęcie. Dopiero przyjęta w 2015 r. *Narodowa Strategia Wojskowa USA* wprowadza i

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

15

definiuje termin „konflikt hybrydowy”. Należy zwrócić uwagę na to, że w tym dokumencie, w kontekście zagrożeń hybrydowych jest mowa o **zagrożeniach stwarzanych przez aktorów państwowych**, takich jak Rosja, Chiny, Iran i Korea Północna.

W ramach NATO, Dowództwo Transformacji (ACT) w swoim raporcie z 2009 roku zalecało m.in. utrzymanie zdolności sił zbrojnych do prowadzenia operacji w także w warunkach **konfliktów nieregularnych i hybrydowych**. Podczas prac przygotowawczych nad nową koncepcją strategiczną NATO, ACT postulowało całościowe podejście do zagrożeń hybrydowych. Przyjęta w 2010 roku *Koncepcja strategiczna Sojuszu Północnoatlantyckiego*, w pewnym stopniu uwzględnia te rekomendacje, niemniej nie ma w niej mowy o wojnie czy zagrożeniu hybrydowym. Pod wrażeniem skutków działań metodami hybrydowymi Rosji na Ukrainie, w deklaracji kończącej szczyt NATO w Newport (2014) zna-

lazł się zapis o podjęciu prac koncepcyjnych nad niezbędnymi instrumentami i procedurami **przeciwników hybrydowych**. Należy dodać, że takie terminy jak zagrożenia hybrydowe, konflikt hybrydowy (rzadziej wojna hybrydowa) często pojawiają się w publicznych wystąpieniach czołowych przedstawicieli NATO²⁵.

W rodzimej *Strategii bezpieczeństwa narodowego RP* (2014) nie używa się żadnego z wyżej wymienianych terminów. Ta edycja *Strategii* nie konsumuje jeszcze doświadczeń konfliktu na Ukrainie.

Wnioski

- Istnieją trudności w sformułowaniu jednolitej definicji „wojny hybrydowej” w wymiarze prawno-

²⁵ Por. wystąpienie Jensa Stoltenberga, Sekretarza Generalnego NATO z 19.05.2015 r. na otwarcie seminarium poświęconego transformacji Sojuszu.

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

16

- międzynarodowym, także na forum ONZ;
- Należy raczej, zgodnie z językiem norm prawnych i tradycją ONZ, posługiwać się pojęciami – konflikt zbrojny/agresja/użycie siły lub groźba jej użycia o charakterze hybrydowym;
 - Prawo międzynarodowe, mimo braku szybkiej reakcji na nowe sposoby toczenia konfliktów zbrojnych, zawiera w obecnym stanie liczne normy mogące mieć zastosowanie do konfliktu zbrojnego/agresji/użycia siły lub groźby jej użycia o typie „wojny hybrydowej”.
 - Koncepcję konfliktów (wojen) hybrydowych należy spożytkować w praktyce polskiej polityki zagranicznej w zakresie bezpieczeństwa. W interesie Polski i jej bezpieczeństwa leży stałe zainteresowanie naszych partnerów zagrożeniami oraz możliwością zaistnienia konfliktów hybrydowych. Należy akcentować zagrożenia wynikające z możliwości, jakie dało zastosowanie działań o charakterze hybrydowym przez państwo – Rosję przeciwko Ukrainie.
 - W interesie Polski i jej sojuszników, w kontekście doświadczeń z konfliktami o charakterze hybrydowym, jest wyraźniejsze zdefiniowanie takich pojęć jak: agresja a presja militarna, próg wojny bądź agresja podprogowa. Zagrożenia hybrydowe, konflikty hybrydowe mogą służyć jako pożyteczny skrót myślowy. Pojemność kluczowych definicji daje swoistą szansę w debacie i uzyskanie korzystnych jej interpretacji.

Rekomendacje dla Polski

Biorąc pod uwagę proces rozszerzania się kompetencji Rady Bezpieczeństwa, której Polska jest w latach 2018-2019 niestałym członkiem, byłoby zasadne

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

17

poddanie pod dyskusję w ramach posiedzeń tematycznych kwestii nowych form zagrożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, w tym tzw. „wojen hybrydowych”. Docelowo Polska mogłaby postulować powołanie grupy roboczej, której zadaniem byłoby przygotowanie raportu dotyczącego nowych form zagrożeń międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (tzw. wojna hybrydowa jako jedno z nich).

Biorąc pod uwagę opisane w niniejszej analizie ograniczenia oraz problemy z precyzyjnym, prawnomiędzynarodowym zdefiniowaniem tego terminu, Polska jako niestały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ mogłaby podjąć próbę włączenia do agendy Rady raczej pojedyncze przejawy „wojny hybrydowej”, np. tych jakie powstają w cyberprzestrzeni lub dotyczących infrastruktury krytycznej, których bezpieczeństwo ma szczególne znaczenie dla wszystkich państw.

Polska może podjąć następujące kroki:

- zaproponować podjęcie przez ONZ prac przygotowawczych, które doprowadziłyby do zebrania w jednym akcie prawnym dotychczasowego dorobku prawnego ONZ, z niezbędnym ich rozszerzeniem i uaktualnieniem, w zakresie zjawiska, które opisowo nazywamy „wojną hybrydową”. Tego rodzaju rezultat wymaga jednak wieloletnich prac i wydaje się mało realistyczny. Z tego względu bardziej realistyczne byłoby zaproponowanie powołania grupy roboczej zajmującej się rozszerzeniem pojęcia agresji (Rezolucja nr 33/14 z 1974 roku) w świetle nowych form zagrożeń międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (w tym zagadnieniem agresji/użycia siły noszących cechy „hybrydowości”) i przygotowanie w tych ramach niewiążącego prawnie raportu.

WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ

| Bolesław Balcerowicz, Jerzy Kranz, Eugeniusz Smolar

18

- zaproponować włączenie do agendy Rady Bezpieczeństwa i wypracowanie stanowiska ONZ wobec pojedynczych, węższych przejawów konfliktów/agresji/użycia siły noszących cechy „hybrydowości”.

Za przykład może posłużyć:

- podjęcie prac nad wielostronną konwencją dotyczącą cyberataków, sposobu przypisania państwu ich autorstwa, skutków oraz obowiązku naprawienia szkód nimi spowodowanych;
- zajęcie się tematem: rola informacji i środków masowego przekazu w utrzymywaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

**Bolesław Balcerowicz, Jerzy
Kranz, Eugeniusz Smolar**

CSM jest niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi problemami polityki międzynarodowej. Fundacja została zarejestrowana w 1996 r. CSM prowadzi działalność badawczą i edukacyjną, wydaje publikacje, organizuje konferencje i spotkania, uczestniczy w międzynarodowych projektach we współpracy z podobnymi instytucjami w wielu krajach. Tworzy forum debaty i wymiany idei w sprawach polityki zagranicznej, relacji między państwami oraz wyzwań globalnego świata. Działalność CSM jest adresowana przede wszystkim do samorządowców i przedsiębiorców, a także administracji centralnej, polityków, dyplomatów, politologów i mediów. Od 2009 r. CSM jest uznawany za jeden z najlepszych think tanków Europy Środkowo-Wschodniej w badaniu „The Leading Public Policy Research Organizations In The World” przeprowadzanym przez Uniwersytet Pensylwanii.

Centrum Stosunków Międzynarodowych ul. Mokotowska 1, 00-640 Warszawa t: +48 22 628 20 04

 www.twitter.com/CIR_CSM

 www.facebook.com/CIR.CSM

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH